Gepubliceerd 14 juli 2026
Link Facebook

CORNELIA KARREMAN (1799-1855)
De Zeeuwse Familiepraet is een periodiek van het Genealogisch Centrum Zeeland. In het nummer van van juni 2026 hebben Joke Kramer en Paula Eversdijk een artikel geschreven met als titel ‘Het tragische verhaal van Cornelia Karman’. Het is het derde deel van het Zeeuwse geslacht Karreman. Een verhaal uit het Noord-Bevelandse geslacht. Het gaat over de laatste levensjaren van Cornelia Kar(re)man, die in 1854 als patiënt werd opgenomen in één van de eerste psychiatrische ziekenhuizen van Nederland na invoering van de ‘wet op krankzinnigheid’. Ze is opgenomen in het Krankzinnigengesticht aan de Lindegracht in Dordrecht.

In het artikel lezen we welke stappen er genomen moesten worden voor iemand in zo’n verpleeginrichting kon worden opgenomen. In de negentiende eeuw werd de term krankzinnig in Nederland gebruikt voor personen waar de samenleving geen raad mee wist. Mensen met afwijkend gedrag van wat gangbaar was of die moeite hadden in hun relatie met anderen. Nu lezen we in de media over ‘personen met verward gedrag’. In 1841 werd in Nederland de eerste wet op krankzinnigheid ingevoerd. Vanaf dat moment werden mensen met een psychosociale problematiek steeds meer gezien als patiënten die zorg nodig hadden. Deze eerste wet ging nog niet zo over deze mensen, maar bevatte vooral voorschriften voor gebouwen en de aanstelling van toezichthoudende inspecteurs.

Cornelia is de derde dochter van Jan Cornelisse Karreman en Anna de Looff. Ze werd op 20 december 1799 gedoopt in Kortgene. Na haar worden in het gezin nog twee meisjes geboren. Als ze 5 jaar is, overlijdt haar jongere zusje Sara op trieste wijze. Al jong staat Cornelia op eigen benen. In 1807 overlijdt haar vader en in 1818 haar moeder. Als ze 22 jaar oud is, huwt ze Willem Wondergem, een broodbakker uit Kortgene. Zoals in de meeste gezinnen uit de negentiende eeuw worden er in het gezin veel kinderen geboren waarvan er ook veel overlijden. Cornelia bevalt van 13 kinderen, waarvan slechts vier kinderen de volwassen leeftijd bereiken. Cornelia woont met haar gezin bij de bakkerij, aan het einde van de Hoofdstraat in Kortgene, ongeveer ter hoogte van het huidige huisnummer 42.

Het gezin van Cornelia en Willem is niet onbemiddeld. Naast het pand waarin de broodbakkerij gevestigd was, bezaten in Kortgene een pandje in de Nieuwstraat en twee flinke moestuinen aan de Achterstraat. Ook waren ze eigenaar van een huisje met erf in Geersdijk. In 1851 overlijdt Willem en noemt zijn zoon Willem in een schrijven aan de rechtbank ‘de toestand van de boedel’ van zijn vader ‘deplorabel’. Blijkbaar ging het financieel toch minder goed. In 1854, anderhalf jaar na het overlijden van Willem, geeft de rechtbank in Goes toestemming tot de openbare verkoop van diens nalatenschap. Het huisje in Geersdijk en het pand aan de Nieuwstraat worden verkocht. Cornelia blijft voor de helft eigenaar van de bakkerij en de twee moestuinen. Haar dochter Lena en haar man Pieter Wondergem worden eigenaar van de andere helft. Cornelia woont vanaf dat moment bij hen in.

In 1851 is Cornelia is 52 jaar en dient ze zelf bij de arrondissementsrechtbank in Goes een verzoek in voor de aanstelling van een curator. Als reden geeft ze op dat ze ‘in een langzaam toenemende verzwakking van verstandsvermogens is geraakt, welke dermate begint toe te nemen dat zij het onraadzaam moet achten om zonder bijstand van eenig vertrouwd persoon daden van bestuur, beheering, verkoop of koop van goederen en wat des meer zij te verrichten’. Haar zonen, de echtgenoten van haar dochters en enkele neven bevestigen voor de rechtbank dat het aanstellen van een beheerder noodzakelijk is. Uit de aanwezige documenten kan worden afgeleid dat de ziekte vanaf 1839 sluipenderwijs bezit heeft genomen van Cornelia’s mentale vermogens. Het is onwaarschijnlijk dat de vraag voor ondercuratelestelling uit Cornelia zelf is voortgekomen, vermoedelijk heeft de familie het verzoek uit haar naam ingediend. Want als de rechtbank Cornelia wil spreken om zelf vast te kunnen stellen hoe het met haar gaat, geeft de familie aan dat dit gezien haar toestand onmogelijk is. Daarom reizen enkele beambten af naar Kortgene om de situatie ter plekke in ogenschouw te nemen.

De mannen beschrijven hoe ze Cornelia met verwarde haren aantreffen in de woonkamer, ze weigert namelijk een muts te dragen. Een echt gesprek met haar voeren blijkt moeilijk: ze kraamt onsamenhangende zinnen uit, vaak godsdienstig gericht en laat zich niet onderbreken. Op basis van hun waarnemingen bevestigen de beambten de ‘zwakken toestand van zielsvermogens’ en besluit de rechtbank dat Cornelia ‘ongeschikt moet geacht worden tot eenig beheer over haar persoon of taken’. Haar zoon Willem wordt aangesteld als curator en haar schoonzoon Pieter als toeziend curator.

Op 6 oktober 1851 wordt het besluit tot ondercuratelestelling gepubliceerd in de Goessche Courant.

De jaren daarna verergert Cornelia's toestand en in 1854 lijkt de situatie voor de familie onhoudbaar te zijn geworden. Men neemt een notaris in de hand en die schrijft in april van dat jaar het krankzinnigengesticht in Dordrecht aan met de vraag wat nodig is om Cornelia te laten opnemen. Hij geeft aan dat 'ze sedert meer dan 15 jaar aan het malen is geraakt, zonder bepaalde ziekte of andere aanleidende oorzaak' en noemt haar 'thans te eenenmale verstandloos'. Vanaf dat moment worden diverse stappen gezet die uiteindelijk leiden tot opname in het gesticht in Dordrecht. Zo dient zoon Willem op 26 juni 1854, mede namens de andere familieleden, een verzoekschrift in bij de rechtbank in Goes. Hij schrijft dat Cornelia's gedrag voor het gezin van haar dochterLena onhoudbaar is geworden: ze weigert zich te laten wassen en aankleden, vloekt voortdurend en bedreigt het gezin door te roepen dat ze brand zal stichten of iemand met een mes zal verwonden. Deze bedreiging heeft ze ook al geprobeerd uit te voeren door 's nachts stiekem op te staan en een muts die op tafel lag in brand te steken. Ook heeft ze één van de kinderen zonder enige aanleiding zo hard geslagen dat het over een brandende vuurstoof heen is gevlogen. Na onderzoek van de situatie stemt de rechtbank in met het verzoek. Vanaf 1 juli 1854 mag Cornelia voor de tijd van een jaar geplaatst worden in het geneeskundig Gesticht in Dordrecht. Op 4 oktober volgt de daadwerkelijke opname als patiënt nr. 539.12.

In Dordrecht verleende men al lange tijd zorg aan mensen die moeite hadden met hun relatie tot hun omgeving. Een kritisch inspectierapport uit 1842, bij de invoering van de wet op krankzinnigheid, was aanleiding de verouderde wijze waarop de zorg voor patiënten plaatsvond, aan te passen. Naast bouwkundige veranderingen werden mensen niet meer vastgebonden in een kinderstoel maar ging men de dwangbuis gebruiken. Er kwam een fulltime geneesheer. In Dordrecht was dat C.C. Roëll. Deze gaf veel aandacht aan ontspanning en de patiënten kregen werkzaamheden te doen in plaats van ze op te sluiten. In 1853 kreeg het gebouw een eigen bakkerij en apotheek. Dwangmiddelen en lijfstraffen, tot die tijd gebruikelijk, werden afgeschaft. In 1854, het jaar van opname van Cornelia Kar(re)man, was de instelling zijn tijd ver vooruit.

Uit de registratie van 1854 blijkt dat Cornelia in het gesticht vertoefde tussen mensen met 'melancholica, epilepsia, mania, imbecillitas en idiotismus'. Op basis van hun financiële achtergrond werden patiënten ingedeeld in de eerste, tweede of derde klasse. De grootte van de kamers en de kwaliteit van het verstrekte voedsel was mede afhankelijk van de klasse waarin een patiënt werd geplaatst. In de registratie van het gesticht staat aangeven dat Cornelia is opgenomen wegens 'dementia. Hoewel de diagnostiek op dit gebied in die tijd nog in de kinderschoenen stond, is het vanuit de gevonden informatie aannemelijk dat Cornelia getroffen is door een zich op jonge leeftijd openbarende agressieve vorm van dementie die op sluipende wijze bezit heeft genomen van haar verstandelijke vermogens. In zijn verzoek voor onder curatelestelling in 1851 stelt Cornelia's zoon Willem dat zijn moeder van slag is geraakt 'wegens droefenis over een in der tijd afgestorven kind, alsmede ook door het overlijden van haren man en de kommerlijken staat waarin alstoen de boedel verkeerde'.

Het is onwaarschijnlijk dat deze zaken de oorzaak van Cornelia's ziekte waren. In de negentiende eeuw waren dergelijke trieste gebeurtenissen niet uitzonderlijk. De kindersterfte was groot en veel mensen kregen te maken met financiële tegenslagen. Mogelijk hebben deze zaken het verloop van de ziekte echter wel beïnvloed.

De laatste jaren dat Cornelia bij hen inwoonde, zullen voor dochter Lena en haar gezin niet gemakkelijk zijn geweest. Ondanks haar veranderde gedrag lijkt de familie het echter moeilijk te hebben met de opname in het gesticht en zijn ze bezorgd over het welzijn van hun moeder. In een brief van 11 augustus 1854, twee maanden voor Cornelia wordt opgenomen, schrijft haar zoon Willem namens de familie: 'Ik hoop en wensch dat zij goed zal verpleegd worden. Gaarne zoude ik haar in de 2e klasse geplaatst hebben om reden naar het mij toeschijnt, de 3e klasse kosten al te gering zijn om haar goede voeding daar voor aan te schaffen, doch zulks kan onmogelijk om reden dat zij daar niet genoeg voor bezit, echter vertrouw ik van UEdl. dat gij mij nog eens per ommegaande post vertelt hoe zij het in de 3e klas zooal hebben en waarin zooal hun voedsel bestaat, enz'. Blijkens een notitie gedateerd 7 oktober 1854 heeft de familie wel een reactie gekregen op haar vragen, maar zijn deze antwoorden niet teruggevonden. Zoals eerder werd aangegeven, was het gesticht in Dordrecht in die tijd een instelling met oog voor de patiënten. Toch zal het voor de dementerende Cornelia vermoedelijk niet eenvoudig zijn geweest haar weg te vinden in een onbekende nieuwe omgeving. Lang heeft ze niet in het gesticht vertoeft, acht maanden na haar opname, overlijdt ze.

Foto: Het Krankzinnigengesticht in Dordrecht in 1863.

Gepubliceerd 7 augustus 2026
Link Facebook

EEN BEVELANDS VOORSTRAATDORP
Wissenkerke op Noord-Beveland is een voorstraatdorp. Maar wat is dat? Op Wikipedia lezen we hier het volgende over: “Een voorstraatdorp is de overkoepelende benaming voor een groep nederzettingen die hun oorsprong hebben in polderontginningen van de zestiende en zeventiende eeuw waarbij de kern van het dorp gevormd wordt door een voorstraat; een straat die haaks op de dijk staat.” In Wissenkerke is dat goed te zien. Vanaf het gemeentehuis loop ik door de Voorstraat richting huisnummer 1 recht op een dijk. Die gaan we niet op, maar ik blijf staan voor huisnummer 9. De aandacht wordt getrokken door het opschrift ‘Douwe Smisse Anno 1800-1970’. In deze woning moet in deze tijdsperiode een smederij hebben gezeten. Eens even zien of daar nog iets van terug te vinden is. Voor de woning zijn enkele parkeerplaatsen aangelegd. Daarin een groot stuk ronde platte natuursteen. Dat zou wel eens het restant van de travalje kunnen zijn, een hoefstal waar de smid een paard van nieuwe hoefijzers kon voorzien.

Even op ons mobieltje kijken of er nog iets op internet over deze smederij is te vinden. We komen op de website van de familie Van Voorst Vader, een belangrijke familie in de negentiende eeuw in Wissenkerke. In deze Voorstraat hadden ze maar liefst zes woonhuizen en twee kantoren in hun bezit. Het huidige gemeentehuis zit op een locatie die hun eigendom was. Drie telgen uit deze familie waren burgemeester van Wissenkerke.

Het vroegere ‘doktershuis’, eigendom van de familie, staat er nog steeds op nummer 13. Abraham Vader (1806-1872) vestigde er zich in 1833 als huisarts. Van 1902 tot 1987 was dit het woonhuis met praktijk van de huisarts. De weduwe van de laatste huisarts Joop van Arkel (1931-1987), die het huis kocht, woont er nog steeds.

Op deze website lezen we dat de smid en de wagenmaker in de Voorstraat tegenover elkaar woonden. Ik draai me om, om te zien of er aan de overzijde van de straat nog iets te zien is van die wagenmakerij. Zie op nummer 10 een groot woonhuis dat uit twee delen bestaat. Het linkerdeel staat iets naar achter en heeft een groot raam. Het lijkt wel of het vroeger een inrijpoort was. Daar zou best een wagenmakerij in gevestigd kunnen zijn. Een toevallige voorbijganger, inwoner van Wissenkerke, weet het niet zeker, maar het zou best kunnen.

Op Voorstraat 3 zien we de tekst op een gevel ‘t Ouwe Schooluus. Op internet vinden we in AI een naamsverklaring met bronvermelding van een website over de gevelstenen in Wissenkerke. We willen jullie de tekst niet onthouden: “…. dankt zijn naam aan een oude gevelsteen met de tekst 'T OUWE SCHOOL UUS en een afbeelding van een leisteen, griffel en spons. Het pand, gebouwd in de 19e eeuw, diende vroeger als schoollokaal, hoewel het tegenwoordig een woonfunctie heeft en er soms wordt gefungeerd als vestigingsadres voor lokale bedrijven.”

Verderop in de straat een oude gietijzeren dorpspomp. Er naast een bordje met de tekst: “De dorpspomp is in 1868 aangekocht door de toenmalige gemeente Wissenkerke bij de ijzergieterij ‘de Prins van Oranje’ in Den Haag. De dorpspomp is geplaatst ten behoeve van de drinkwatervoorziening voor de dorpsbewoners van Wissenkerke. De dorpspomp heeft dienst gedaan tot 1955, het jaar waarin de waterleiding naar Noord-Beveland kwam. De gietijzeren pomp is in 2002 gerestaureerd en sinds 2008 een rijksmonument.”

Zomaar een wandeling op een zondagmiddag in de Voorstraat in Wissenkerke, waar de rijke geschiedenis nog zichtbaar is.

Foto 1: Voorstraat 9, Douwe Smisse.
Foto 2: Voorstraat 10, de vroegere wagenmakerij.
Foto 3: Voorstraat 3, ‘t Ouwe Schooluus.
Foto 4: De dorpspomp.

Gepubliceerd 13 augustus 2026
Link Facebook

EEN LAARZENSCHRAPER
Musea krijgen vaak van alles aangeboden. Als zo'n schenking dan past in de collectie van het museum wordt het aanvaard. Vaak beland het dan in het depot, een soort magazijn, waar het uit wordt gehaald als men een expositie houdt, waarin het voorwerp past.

Het Oosterscheldemuseum is gericht op het dorp Yerseke en de Oosterschelde met zijn oester- en mosselcultuur. Het zit nu in een tijdelijke locatie aan de Lepelstraat in Yerseke. Daarvoor hadden ze sinds 1995 onderdak in het voormalige monumentale gemeentehuis aan het Kerkplein. Dat wordt nu verbouwd en de verwachting is dat hier in 2027 het museum in een geheel nieuwe setting heropend kan worden.

Recentelijk ontving het museum als schenking een bijzonder voorwerp voor de collectie. Ze weten niet wat het is en wat de naam is van dit voorwerp, maar ze denken aan een 'laarzenschraper', maar mogelijk heeft het een andere naam. Aan de Heemkundige Kring de Bevelanden vroegen ze of die iets meer weet te vertellen. Bijgaande foto was bijgevoegd, en deze werd met de vraagstelling naar ruim honderd mensen doorgestuurd, die we de Klankbordgroep noemen.

Dat leverde gelijk enkele reacties op. Peter Frijhoff schrijft dat het een gietijzeren laarzenschraper is, in deze vorm van een lyre of harp, mogelijk uit de periode 1820-1830. Van het apparaat wordt de punt in de grond gestoken zodat de harp boven de grond steekt. Hierop kan dan de laars worden gestoken om de klei er vanaf te schrapen.

Rob Bitter komt met dezelfde reactie en de toevoeging dat het een gestileerde 'lyra' (snaarinstrument) is en waarschijnlijk gegoten/verkoperd is en waarschijnlijk industrieel gemaakt. In de punt, die in de grond wordt gestoken is het cijfer '6' gestanst, zodat hij vermoed dat dit wijst op de productie in het jaartal 1860.

Ook Floor van Lamoen komt met een laarzenschraper. Hij denkt dat het van Britse makelij is uit de negentiende eeuw. Hij stuurt een aantal websites, waarop deze apparaten nog steeds te koop worden aangeboden. En daar lezen we de vertaalde Engelse tekst: “Een zeldzaam paar liervormige schoenschrapers met grondpinnen uit de late Georgische periode, circa 1820-1830.”

Ilja Mosterd van het Zeeuws Archief noemt het een schoenschraper van Engelse makelij en dateert het op 1850. Volgens hem zijn er verschillende beschrijvingen. Van voetschraper tot laarzenschraper. Hij vindt schoenschraper het fijnste klinken, maar dat is een kwestie van smaak. Het is in ieder geval een mooi gebruiksvoorwerp dat de tand des tijds goed heeft doorstaan.

We zoeken verder en vinden ook op andere Britse websites informatie. Deze schoenschrapers, gemaakt van gietijzer en populair in het begin van de 19e eeuw, hebben een blad dat gemonteerd is op een liervormig frame met een langwerpige punt om in de grond te steken. Vooral in de tijd van de Britse koning George IV (1762-1830), die regeerde van 1820 tot aan zijn dood in 1830, was het een populair gebruiksvoorwerp. Deze koning was een modeliefhebber, in de negentiende eeuw een icoon. Hij introduceerde onder meer de Wellington-laars in het Verenigd Koninkrijk. Deze laarzen moesten er natuurlijk onberispelijk uitzien. Laarzenschrapers waren dan ook onmisbaar. En die schrapers werden daardoor geperfectioneerd en kregen een steeds modieuzer uiterlijk. Reden waarom in die tijd veel Britse laarzenschrapers op de markt kwamen van gerenommeerde staalgieterijen

Maar hadden de werkers op de oester- en mosselperselen in Yerseke ook zo’n apparaat om hun laarzen schoon te schrapen? Het is twijfelachtig. De kunstmatige oesterteelt, waarbij oesterbanken door de rijksoverheid werden verpacht begon in de Oosterschelde pas in 1870. Daarnaast zullen deze laarzenschrapers niet erg bruikbaar zijn geweest om de lieslaarzen van deze werkers op te plaatsen. Toch bestaat de mogelijkheid dat dergelijke laarzenschrapers wel gebruikt zijn in de Zeeuwse dorpen en steden.

Tot het begin van de twintigste eeuw waren dergelijke schrapers een standaardonderdeel bij de entree van zowel herenhuizen als boerderijen. De voornaamste reden was dat de bestrating van de straten en wegen erg modderig waren. Het vervoer ging vaak lopend of met paard en wagen over modderige wegen. Door de modder en de paardenmest moest je een weg zien te vinden. De schrapers werden gebruikt om deze viezigheid van de schoenen of laarzen te schrapen voordat men naar binnen ging. Op het platteland en bij boerderijen werden ze intensief gebruikt om zware modder en aarde van de laarzen te verwijderen. Het was een noodzakelijk hulpmiddel om dure vloeren, zoals kwetsbaar marmer in de gangen, te beschermen tegen krassen en vuil. Toen straten in de twintigste eeuw massaal werden geasfalteerd of bestraat en schoenen met profielzolen hun intrede deden, werden de metalen schrapers in steden overbodig. De functie werd al snel overgenomen door de moderne deurmat. Nu zijn deze historische elementen nog te vinden als authentiek detail bij monumentale panden, zoals grachtenpanden of hofstedes.

Foto: De laarzenschraper die het Oosterscheldemuseum te Yerseke kreeg aangeboden.

Gepubliceerd op 12 september 2026
Link Facebook

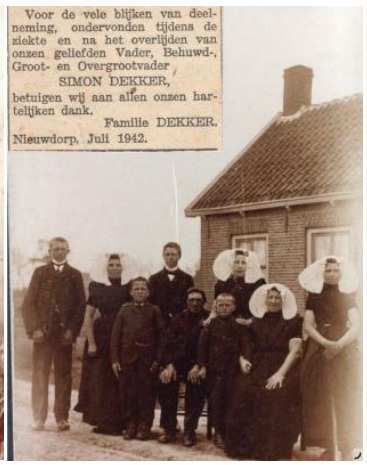
Voor de vele blijken van deelneming, ondervonden tijdens de ziekte en na het overlijden van onzen geliefden Vader, Behuwd-, Groot- en Overgrootvader
SIMON DEKKER,
betuigen wij aan allen onzen hartelijken dank.
Familie DEKKER.
Nieuwdorp, Juli 1942.

EEN FAMILIEGESCHIEDENIS OP NIEUWDORP
Begin 2025 ontvingen we twee ordners met een grote hoeveelheid handgeschreven briefjes en briefkaarten. Of we daar iets mee kunnen. We zeggen niet snel ‘nee’, dus ook dit namen we aan. ‘Misschien iets voor een artikeltje voor deze Facebookpagina’ dachten we. De ordners verdwijnen dan onder een bureau, waar steeds meer komt te liggen. Het werd er zo vol dat nu maar eens gekeken werd wat we met al dat archiefmateriaal kunnen doen. Zo kwamen ook deze ordners weer tevoorschijn.

We vinden een e-mail van een zekere Lydia van Vliet gericht aan Piet Hamelink, voorzitter van de Heemkundige Kring de Bevelanden. Ze schrijft dat haar opa, François Jan Dekker op 31 augustus 1892 in Nieuwdorp is geboren, dat toen behoorde tot de gemeente ‘s-Heer Arendskerke. Hij is te Uithoorn, een buurgemeente van Amterdam, op 30 augustus 1978 overleden.

Voorts schrijft ze dat haar opa uit een samengesteld gezin komt. Zijn vader, Simon Dekker, de overgrootvader van Lydia, was eerst getrouwd met een Welleman (voornaam niet bekend). Uit dit huwelijk werden twee kinderen geboren , Pieternella en Marinus. Vrij snel na de geboorte van Marinus is hun moeder overleden. We gaan op zoek op de website ZeeuwenGezocht en vinden de huwelijksakte.

Simon Dekker is op 14 oktober 1852 te ‘s-Heer Arendskerke geboren. In deze gemeente is hij op 26 januari 1888 op 35-jarige leeftijd gehuwd met de 28-jarige Johanna Welleman uit dezelfde gemeente. Als hun beroep staat arbeider en arbeidster. Twee jaar later overlijdt Johanna op 19 februari 1890. In dat tweejarig huwelijk heeft ze twee kinderen gekregen. Op 3 november 1888 is haar dochter Pieternella geboren en op 13 januari 1890 haar zoon Marinus.

Nog in hetzelfde jaar hertrouwt de dan 38-jarige Simon Dekker in ‘s-Heer Arendskerke met de 30-jarige dienstmeid Pieternella Schoonaard uit dezelfde gemeente. Bij Simon staat dat hij weduwnaar is van Johanna Welleman. Voor zijn nieuwe bruid is het haar eerste huwelijk. Als beroep van Simon staat arbeider. In Nieuwdorp wordt hij geiten-Simon genoemd. Mogelijk dat hij veel met geiten werkte. maar hij moet, evenals de rest van het gezin, een godsvruchtig man zijn geweest, hetgeen ook blijkt uit de correspondentie. In iedere brief komen we zinnen tegen als ‘we bidden u beiden toe dat ge dezen dag - uw geboortedag - nog dikwijls, heel dikwijls moge herdenken.’ Hij zal zijn hele leven landarbeider blijven.

Op 2 juli 1942 overlijdt Simon Dekker op 89-jarige leeftijd te Nieuwdorp. Volgens de familieverhalen moet hij een wat stugge zwijgzame man zijn geweest. In het christelijke dagblad De Zeeuw van 3 juli 1942 lezen we ‘Heden overleed in zijn Heere en Heiland”. Zijn tweede echtgenote Pieternella Schoonaard was al op 7 maart 1926 overleden.

Volgens de familieverhalen had de tweede echtgenote van Simon Dekker al voor haar huwelijk een dochter van 10 of 11 jaar. Dat klopt want er is een geboorteakte dat zij op 15 augustus 1879 is bevallen van een dochter met de naam Wilhelmina Schoonaard. Voor zover bij de familie bekend is Pieternella Schoonaard verkracht door de boer of zijn zoon terwijl zij op die boerderij werkte. Ze is vervolgens op straat gezet en heeft in haar eentje haar dochter Wilhelmina groot gebracht.

Op 5 december 1917 heeft Simon deze buitenechtelijke dochter erkend. Opvallend is dat deze dochter toen al 38 jaar was. Bij Koninklijke brieven van 28 juni 1918 is zij gewettigd, waardoor zij ook de naam Dekker kreeg. Op 10 mei 1940, de dag dat het Duitse leger Nederland binnenviel, en zeven dagen voor het bombardement op Middelburg, trouwt de dan 60-jarige Wilhelmina Dekker in de Zeeuwse hoofdstad met de 63-jarige Maarten Verheij. De bruidegom is geboren in Den Haag en was weduwnaar van Johanna Jacoba Verbaan. Van dat eerste huwelijk vinden we geen gegevens, maar daar komen we later nog op terug. In de Middelburgsche Courant van 27 maart 1940 komen we het bericht tegen dat M. Verheij, zeilmaker uit ‘s-Gravenhage zich te Middelburg heeft gevestigd aan de Segeersweg 40. Vermoedelijk was dit een tijdelijk adres en is dat echtpaar later op Scheveningen gaan wonen. Een week later zien we in het advertentieblad De Faam van 3 april 1940 hun ondertrouwadvertentie staan.

Simon Dekker en zijn tweede echtenote Pieternella Schoonaard krijgen vier kinderen (1 dochter en 3 zoons): François Jan (31 augustus 1892), Elisabeth (18 april 1895), Wisse (20 december 1897) en Jan (15 maart 1900). Het oudste kind François Jan is de opa van onze briefschrijfster. Het ‘samengestelde gezin’ van Simon bestaat nu uit zeven kinderen.

Tot aan de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) heeft dit gezin in Nieuwdorp gewoond. Het juiste adres is niet bekend, maar volgens de familie zou de woning er nog staan, mogelijk aan de Havenweg te Nieuwdorp. Van kleindochte Lydia horen we dat haar opa François Jan, die door iedereen Frans wordt genoemd, vanaf zijn achtste jaar als koeienwachter werkte. Een eerste baan waar veel dorpsjongens mee begonnen naast de lessen op de dorpsschool, waarbij de vakken lezen, schrijven en rekenen elementair waren.

En zoals toen gebruikelijk, werd hij knecht op een boerderij. Frans sprak het plaatselijke Zeeuwse dialect. Zijn droom was om dominee te worden. Voor de opleiding werd hij echter niet toegelaten, volgens de familieverhalen vanwege zijn ‘boerse dialect’.

Nederland bleef neutraal, maar op 31 juli 1914 werd wel een algehele mobilisatie afgekondigd. Militairen werden gemobiliseerd om de grenzen tegen een Duitse of Engelse aanval te bewaken. De in 1892 geboren François Jan werd ook opgeroepen. Hij zal vermoedelijk omstreeks 1912 opgeroepen zijn voor de militaire dienstplicht. Sinds 1898 was het inhuren van een vervanger afgeschaft. Jonge mannen moesten zelf opkomen en vanaf 1912 was er een keuring door speciale keuringsraden. Bij goedkeuring volgde een eerste oefening, die afhankelijk van het militaire onderdeel acht tot achtentwintig maanden kon duren. De jaren daarna werd men opgeroepen voor herhalingsoefeningen.

François Jan werd in 1914 ook opgeroepen voor de algehele mobilisatie en kwam terecht op Scheveningen, dat toen nog een vissersdorp was. Dat had een grote impact op het dorp. De visvloot kon niet uitvaren waardoor de haringprijzen explosief stegen en de vissersgezinnen kwam in financiële problemen. Ook de sociale impact in de gezinnen van de opgeroepen mannen was groot en zorgde voor veel armoede. De taak van de militairen bestond uit het bewaken van de Nederlandse grens, een taak die de uit het Bevelandse Nieuwdorp afkomstige François Jan Dekker ook gehad zal hebben. Uit de geadresseerde brieven blijkt dat François Jan bij het Garderegiment Grenadiers was ingedeeld, een elitecorps van de infanterie.

Op Scheveningen (het is een dorp en wat hoger gelegen in de duinen, dus schrijven we ‘op’) ging François Jan, op zondag naar de kerk. Dorpsbewoners namen dan na de kerkdienst wel eens soldaten mee naar huis om bij hen koffie te komen drinken. Op deze wijze leerde Frans het echtpaar Maarten Verheij en Johanna Jacoba Verbaan kennen. De contacten met dit echtpaar, die hoewel kinderloos dol op kinderen waren, bleven bestaan en na het overlijden van zijn vrouw is Maarten toen in 1940 in Middelburg hertrouwd met de oudste (half)zus van Frans, Wilhelmina Dekker.

Frans is niet meer teruggegaan naar Zeeland. Het echtpaar Verheij-Verbaan had een alleraardigst nichtje, de op 2 mei 1894 te Scheveningen geboren Geertruida (Truitje) van Hulsentop. De vonk sloeg over en ze zijn op 28 mei 1919 te Scheveningen getrouwd. Frans ging werken in het bedrijf van zijn schoonvader Frank van Hulstentop en werd groentenboer. In de winter combineerde hij dit werk als kolenboer. Met paard en wagen reed hij door Scheveningen. Truitje wist met de groentenwinkel de eindjes aan elkaar te knopen. Dat was ook wel nodig met de acht kinderen die ze later zouden krijgen. Het echtpaar Verheij-Verbaan woonde tegenover de winkel, de contacten bleven innig en ze zullen daardoor ongetwijfeld een soort ‘grootoudersrol’ vervuld hebben.

Als herrinnering aan de Nederlandse mobilisatie werd op Prinsjesdag 1921 door Koningin Wilhelmina op Scheveningen het monument Leger en Vloot onthuld. Het reizen in die tijd ging destijds niet zo snel. De keuze van de datum 20 september 1921 was dan ook een praktische. Veel hoogwaardigheidsbeklеders waren toch al in Den Haag. Na de traditionele tocht met de koets door Den Haag, reed men gelijk door naar Scheveningen waardoor de bijna voltallige ministerraad aanwezig was bij de onthulling van het monument. In 2026 werd, na renovatie van de Scheveningse boulevard, het gerestaureerde monument bij het Kurhaus door koningin Máxima opnieuw onthuld.

Eén van de acht kinderen van Frans en Truitje Dekker-Hulsentop was Wilhelmina Elisabeth (Mien) Dekker. Zij is de moeder van onze briefschrijfster. Na de Tweede Wereldoorlog zijn de oudste kinderen van Frans en Truitje na hun huwelijk geëmigreerd naar Canada en de USA. Kleindochter Lydia meldt vol trots dat haar opa en oma in totaal 35 kleinkinderen hebben, waarvan er slechts acht in Nederland wonen.

Frans Dekker heeft dus zijn jeugd tot aan de Eerste Wereldoorlog op Nieuwdorp doorgebracht en daarna op Scheveningen. Op 1 januari 1957 is daar zijn vrouw Geertruida (Truitje) van Hulsentop op 62-jarige leeftijd overleden. Frans heeft daarna zijn vrouw nog ruim twintig jaar overleefd. In die periode is ook zijn dochter Johanna Jacoba Maartje (Anny) Dekker overleden. Volgens kleindochter Lydia kon haar opa daar niet overheen komen. Hij kreeg kanker en is het laatste half jaar door zijn dochter en schoonzoon (de ouders van onze schrijfster) verzorgd te Uithoorn. Op 30 augustus 1978 is hij daar overleden.

Foto 1: De familie Dekker voor hun woning in Nieuwdorp; rechts staan Simon Dekker (1852-1942) en zijn vrouw Pieternella Dekker-Schooanaard (1860-1926).

Foto 2: Simon Dekker

Foto 3: Simon Dekker en Pieternella Dekker-Schoonaard omstreeks 1920 met hun kleindochter Pieternella Dekker (dochter van hun op Scheveningen wonende zoon Frans).

Foto 4: François Jan (Frans) Dekker (1892) in zijn militaire uniform tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Foto 5: Advertentie uit de PZC van overlijden van Simon Dekker in 1942 en een familiefoto van omstreeks 1910.

Foto 6: Trouwfoto van François Jan Dekker (1892) en Geertruida Dekker-Hulstentop (1894) op 28 mei 1919.

Gepubliceerd 16 september 2026
Link Facebook

AKF: EEN BEGRIP IN GOES
In april 2025 kregen we de vraag of we interesse hebben in een archiefdoos met informatie over de AKF. De letters staan voor Apparaten en Ketel Fabriek, die van 1962 tot 1997 aan de Houtkade in Goes heeft gestaan. Op dit moment wordt het terrein bouwrijp gemaakt voor het om te vormen havengebied in de woonwijk de Goese Schans. Maar in de tweede helft van de vorige eeuw stond daar een bedrijf dat over de hele wereld bekend was. De nu 83-jarige Gerard Hoogesteger uit Kloetinge weet het nog precies. Zijn hele werkzame leven heeft hij er gewerkt op de tekenafdeling als chef enginering. Daarnaast is hij in Goes ook gemeenteraadslid voor de VVD geweest. Een geboren en getogen Goesenaar.

Het bedrijf is in 1937 in Den Haag opgericht als Nederlandsche Imbertgas Maatschappij, genoemd naar de Amerikaan Georges Imbert, uitvinder van de houtgasgenerator. In Shell-venster van september/oktober 1989, het periodiek van de gelijknamige oliemaatschappij lezen we dat het bedrijf tijdens de Tweede Wereldoorlog een deel van de Nederlandse auto's liet rijden op houtgasgenerators. Het bedrijf legde zich toe op de fabrikage en reparatie van warmtewisselaars, reactorvaten en condensoren. In 1948 veranderde ze hun naam in AKF en in 1962 verhuisde het bedrijf naar Goes.

Hoogesteger: "Ze hadden twee vliegtuigloodsen uit de Tweede Wereldoorlog in zuid-Engeland gekocht voor de 'oud-ijzer-prijs' van vijfentwintig cent per kilo. Deze werden in Goes weer opgezet. De twee hangaars werden met elkaar verbonden tot een nieuwe fabriek." De eerste werknemers waren Hagenaars die met hun gezinnen in twee bussen naar Goes waren gekomen om hier te komen werken en wonen. Toen we in 1962 en 1963 op de website van de KrantenbankZeeland gingen zoeken naar berichten over die eerste jaren van de AKF, vonden we overwegend voetbaluitslagen van de zomeravondvoetbal, waaraan de AKF met een elftal meedeed. Alles werd in het werk gesteld om de nieuwe Haagse werknemers in de Goese samenleving te laten integreren. De vader van Jaap Verlaan was één van die Haagse werknemers. Op de Facebookpagina Rondje Goes denkt hij nog met weemoed terug aan die eerste jaren.

Er werd veel georganiseerd voor het personeel, zoals busreisjes, sinterklaasavonden, klaverjasavonden en feestavonden in de Goese schouwburg De Prins van Oranje. Hoogesteger merkt op dat binnen een half jaar toch de helft van die mensen weer terug was in Den Haag. De sociale contrôle in Goes begin jaren zestig vond men te benauwend.

In 1987 bestond het bedrijf vijftig jaar. In Goes werd tevens het 25-jarig bestaan van de vestiging in deze stad gevierd. In een toespraak voor het personeel roemt de directeur de trouw van het personeel aan het bedrijf. De gemiddelde leeftijd van de personeelsleden is 38 jaar met een gemiddeld aantal dienstjaren van 17 jaar. Vijftien procent vierde in dat jaar en het volgende jaar zijn 25-jarig dienstjubileum. Aan de plaatselijke nieuwe bibliotheek aan de Oostwal in Goes werd een kunstwerk aangeboden; een roestvrij stalen plastic, voorstellende een open geslagen boek. Het werd vervaardigd door de in 2018 overleden kunstenaar Guido Eckhardt en is in 2025 ‘per vergissing’ bij een schroothandelaar gedumpt.

De PZC besteed er op 25 september 1987 een paginagroot artikel aan het jubileum. Directeur ing. Ad van de Vijver meldt: “Er zijn ondernemingen in onze sector die het hoofd nog nauwelijks boven water kunnen houden, maar ons gaat het goed.” Tien jaar later gaat het bedrijf ten onder aan, wat bekend is als het RSV-debacle. De AKF was samen met o.a. de scheepswerf De Schelde in Vlissingen met overheidssteun opgegaan in RSV (Rijn Schelde Verolme) in een poging de scheepsbouw in Nederland te redden. In 1997 vertrok de AKF uit Goes, naar De Schelde in Vlissingen. De ondergang leidde tot een parlementaire enquête, het zwaarste en toen nog unieke middel van de Tweede Kamer voor een onderzoek. Gerard Hoogesteger: “Je snapt niet dat zo’n bedrijf kapot gegaan is door De Schelde.”

Het archief van de AKF wordt bewaard in het Gemeentearchief Goes. Op hun website is ook het verhaal van twee oud-werknemers van de AKF, Ab Schipper en Toon Brouwer te lezen: AKF - Ab Schipper en Toon Brouwer | Gemeentearchief Goes. We zoeken nog even verder in de archiefdoos die we van Hoogesteger hebben meegekregen. We vinden een folder toen het bedrijf nog Imbert heette, en lezen over generatoren die gebruikt werden in tractoren voor de landbouw in de Wieringermeerpolder, Scandinavische landen en de Surinaamse oerwouden. Maar ook bij het puinruimen na het bombardement op Rotterdam in 1940. Ook bij de spoorwegen worden de rijtuigen voortgedreven door Imbertgeneratoren.

In 1976 is Zeeland, en in het bijzonder Goes, getuige van een spectaculair transport. Een transport van een ‘absorptiekolom’ van Goes naar de NSM (Nederlandse Stikstof Maatschappij) in Sluiskil kon niet over de weg. Voor het transport werd het Amsterdamse bedrijf BigLift Shipping ingeschakeld. Met vetsleden, railbanen, pontons, sleepboten, platformwagens en mobiele kranen werd het gevaarte door het kanaal van Goes, de Oosterschelde, het Veerse Meer, het kanaal door Walcheren, de Westerschelde en tenslotte via het kanaal Gent-Terneuzen naar Sluiskil vervoerd.

Ook vinden we een brochure met als titel ‘PZEM gaf Schelde/AKF nieuwe basis.’ In 1981 werden de condensors van de kerncentrale Borssele vervangen door nieuwe exemplaren van de AKF. Het zal navolging krijgen in Duitsland en Japan. Er is een Duitstalige brochure ‘Apparate und Anlagen für die chemische industrie’. Het adres is in Goes, maar voor de internationale markt kiest men toch met toevoeging voor ‘AKF Den Haag N.V.’ Als later energie wordt opgewekt met windmolens richt de AKF zich op de ‘windtechnology’.

Er is een magazine van de Hollandsche Beton Groep (HBG) uit 1973 waarin een organogram met een groot aantal dochterondernemingen, waaronder de AKF. In 1968 was door fusies van een groot aantal bedrijven dit bedrijf gevormd tot het grootste bouwbedrijf van Nederland.

Later werd dit weer omgevormd tot de Koninklijke BAM Groep. Nog steeds behoort dit bedrijf tot de grotere bouwbedrijven van Noordwest-Europa. In 1977 bestaat de HBG 75 jaar. Dat wordt gevierd in iedere vestiging van de dochterondernemingen. In het infoblad van de AKF van december 1977 vinden we een verslag onder de kop ‘Wij vierden de 75e verjaardag van oma’, geschreven door Gerard Hoogesteger, de schenker van deze archiefdoos. Er moest een feesttent bij de AKF in Goes worden opgezet. We citeren een passage om de tijdsgeest te duiden: “Om 11 uur verscheen er een bus met langharige, baardige en zingende wezens, zijnde studenten uit Groningen en Utrecht, gevolgd door 2 vrachtwagens van Hypsos. Bij het aanzien van dit ‘zootje’ zonk mij de moed in de schoenen; moest ik hiermee een tentoonstelling opbouwen? Mijn moed steeg op uit mijn schoenen en sloeg om in verwondering toen bleek dat dit ‘zootje’ zonder het gebruikelijke gebral van waar is de koffie of het bier, binnen 5 minuten een der vrachtwagens openenden en meteen aanvingen met het lossen daarvan.”

In 1988 zoekt de AKF naar een oplossing voor het mestoverschot, nu in 2026 nog steeds actueel. In 1988 experimenteert men in het Brabantse Best met een proefopstelling van een fossilisator. In onze archiefdoos zit een PZC-artikel van 24 november 1988. In een ongedateerd artikel in een onbekend tijdstrift beschrijft ene Matthieu Frederiks het proces waarin milieuactivisten en de commercie elkaar kunnen vinden. Met cylinders wordt het vocht uit de mest geperst. Volgens de schrijver ontstaat er een ‘brandstof van goede kwaliteit’. Toch was dit niet de oplossing voor ihet mestoverschot want veertig jaar later zoekt men hier nog steeds naar.

Foto 1: De AKF aan de Houtkade te Goes.

Foto 2: Het bijzondere transport van de absorptiekolom in 1976 bij de sluis van het Goese Sas.

Gepubliceerd 22 september 2026
Link Facebook

VAN BERGPAD NAAR HEERNISSEWEG

Een foto van een oude straat in Goes, kort na de aanleg, vonden we op de Facebookpagina Rondje Goes van 23 augustus 2026. Lezers konden hun herinneringen en wetenswaardigheden delen.

In het ouderlijk gezin van Rob Simonse, geboren en getogen in Goes, noemden ze dit het Bergpad. Hij heeft jaren niet anders geweten. Nu hij bijna tachtig jaar is weet hij dat het de Heernisseweg is. Dat laatste is inderdaad de officiële naam van deze straat. Toch is de naam Bergpad niet zo vreemd. Het was de verbindingsweg tussen Goes en Kloetinge die over een berg liep. Een berg in het vlakke Zeeland? Ja zeker, waar nu zorgcentrum Ter Valcke staat lag vroeger de Ketelaarsberg, een soort vliedberg met een mottekasteel. In de omgeving stond een boerderij die om die reden de Berghoeve werd genoemd. En toen er in 1963 een nieuw ziekenhuis werd gebouwd kreeg het de naam Bergzicht. Enkele jaren geleden kreeg een naamloos fietspad in die omgeving de naam Bergzichtpad. Je kunt het nog eens nalezen op onze pagina: **https://www.facebook.com/100064631204525/posts/3448552615266308/**.

Peter Bolderman weet te melden dat deze woningen zijn gebouwd in 1898, dus voor de Woningwet. Volgens hem kan het zijn dat er al geanticipeerd is op deze wet in wording. Albert Kort schrijft dat de Heernisseweg gebouwd is op een voormalige kreekrug. Voor die tijd comfortabele woningen die voldeden aan de bouwvoorschriften zoals vastgelegd in de Woningwet van 1901, die toen in wording was. Het zijn de eerste arbeiderswoningen in Goes die gebouwd zijn door de woningbouwverening Help U Zelven. Later is deze opgegaan in Regionale Woningbouwverening Samenwerking (RWS), nu dus de stichting Beveland Wonen. Goes was een voorloper op dit gebied. De Goese advocaat De Wit Hamer hield in 1866 een lezing en een jaar later in 1867 werd door inwoners van Goes Help U Zelven opgericht, de eerste woningbouwvereniging van Nederland.

Wie ook herinneringen aan de Heernisseweg heeft is Piet Capello. Woont al jaren in Amsterdam maar is geboren in Goes. Hij schrijft: “Mijn moeder groeide op als enig weeskind bij haar tante Botbijl-Brusket op nummer 36. In het huis woonde ook haar oom Pieter Brusket die daar tot midden zestiger jaren van de vorige eeuw na het overlijden van haar stiefouders bleef wonen en naar wie ik ben vernoemd. Eigenlijk staan die huizen op een verhoging aan de voorzijde, een oude kreekrug/dijk. De voorkamer en een alkoof met twee bedsteden en dan enkele treden omlaag naar een woonkeuken en bijkeuken met een watertap. Onder de gang bij de voordeur was een luik om kolen op te slaan. Achter was een klein plaatsje met een regenput en een gemak met een strontton. Een achterompaadje en een teerschutting met daarachter een uitloper van de enorme boomgaard met ooit een huis op een berg. Vandaar 'de Bergpad'. De verlichting was met een lamp op stadsgas, met een kousje. De inrichting bleef onveranderd, alle meubels en snuisterijen stonden er nog net zo als tijdens moeders verblijf. Oom Piet, sinds 1953 gepensioneerd, zat alleen in de keuken en sliep in de alkoof. Later, eind vijftiger jaren werd er elektra aangelegd en in een van de bedsteden werd een toilet gebouwd. Niet langer werden de tonnen opgehaald door de 'boldootkar'. Zo werd de wagen die de stronttonnen kwam legen en vanwege de stank die dit verspreidde, spottend ‘de Boldootkar’ werd genoemd, naar een toen bekend parfummerk. Alle voortuintjes hadden een smeedijzeren hekwerk, zoals je er nog één ziet staan op de foto. Ik logeerde daar vaker, we maakten lange wandelingen naar het Nissepadje, naar de 'Kattendieksediek', "Kiek, kiek, kiek, een kacheltje op den diek" zei hij dan, raadselachtig. Later hoorde ik dat dat de naam was voor een zwart veulen. Ook gingen we op excursie naar de Gasfabriek bij het kanaal, nog vol in bedrijf. Loeiende cokesovens, vlammen die hels uit de fornuizen laaiden als ze werden gevoerd. Onvergetelijk. Oom Piet had daar tot zijn pensionering hetzelfde werk verricht. Nu zat hij thuis in zijn keukentje, at boterhammen met 'stropievet' en deelde dikke hompen kaas, die hij op de markt kocht, ‘Stiksje kaès’. Zijn pruimtabak lag te rusten in de vensterbank. Herinner een zonnige middag rond twaalf uur, mensen op weg naar het warme middageten. Met mijn beentjes buiten het hek kon ik daarop hangen. Zong de mij fonetisch bekende Italiaanse canzone : "Stretti, stretti, nella stasi d'amor'. La Spagnola de mar cosí, boca, boca la nott' til di....". Mensen bleven vol verbazing staan voor die peuter met lang blond krulhaar, zingend in een hun onbekende taal. Ik genoot van de aandacht van het publiek en dat verlangen bleef nog lang. Aan het eind van de foto is nog juist een van de barakken van het Gasthuis te zien. Oom Piet kwam daar op een kwade dag terecht met ‘aderverkalking’. Formeel is dit een langzaam proces waarbij de wanden van je slagaders dikker en nauwer worden door ophopingen van vet, cholesterol en ontstekingscellen, maar het was ook een benaming die gegeven werd aan de ziekte dementie, of ook wel ‘kinds’ genoemd. Het idee dat men weer teruggaat in denken naar de kinderjaren. Hij had het radiodistributieapparaat aan stukken geslagen omdat hij meende dat hij alle gesprekken ontving van de buren. Hij begon aan een lange tocht van een kamer in het Oudemannenhuis, naar de paters in Rilland-Bath en door naar Venray in een gesticht, waar hij in 1971, 83 jaar oud, eenzaam overleed.”

Foto: De Heernisseweg omstreeks 1900 (foto collectie Bitter van Opstal)

Gepubliceerd 24 september 2026
Link Facebook

DE KAPEL VAN ST. JOANNA IN GOES
Op de Facebookpagina van Rondje Goes stond op 1 augustus 2026 een zwart-wit foto van de kapel in het voormalige roomskatholieke ziekenhuis St. Joanna aan de Kloetingseweg te Goes. Het was een ansichtkaart uit 1954. Het gebouw staat er nog steeds en viert binnenkort zijn honderdjarig bestaan. Het is geen ziekenhuis meer maar een woonvoorziening voor senioren en de kapel is verdwenen. Toch zijn er nog veel herinnineringen en Peter Frijhoff plaatste deze prachtige kleurenfoto van de vroegere kapel in het St. Joanna-ziekenhuis in Goes.

Op de foto lezen we de Latijnse zin ‘Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth’. Het betekent ‘Heilig, heilig, heilig is de Heer, de God der heerscharen’ (of hemelse machten). Het is een Sanctus loflied (vierde vaste gezang van de helige mis) uit de echaristieviering van de roomskatholieke kerk.

Peter Frijhoff meldt dat de kapel in het voormalige ziekenhuis op de eerste verdieping links lag. Deze heeft plaats moeten maken voor twee appartementen waarbij helaas de muurschilderingen van Pieter Geraerdts (1911-1978) verdwenen. Deze kunstschilder had het vak geleerd van zijn vader Wijnand Geraerdts (1883-1958). Ook zijn twee zonen Pieter (1940) en Thom (1950) waren kunstschilder.

Pieter Geraerdts specialiseerde zich in religieuze taferelen, meest in opdracht van de roomskatholieke kerk. Daarnaast schilderde hij portretten. Het interieur van de katholieke Heilige Maria Magdalenakerk te Goes is volledig door Pieter Geraedts beschilderd. Ook heeft deze kerk een aantal door hem gemaakte gebrandschilderde ramen.

Peter Frijhoff schrijft verder: “Rond 1960 was ik in het St. Joanna-ziekenhuis misdienaar bij de nonnetjes. 'Onderwijs' in de Latijnse teksten door de kosteres in de sacristie links van de kapel. De missen werden opgedragen door de paters van de Heilige Harten o.a. Philipp Pontenagel, mijn leraar Duits aan het Sint Willibrordcollege die fantastisch kon preken. Zo herinner ik me bijna letterlijk hoe hij de zieltjes van de gelovigen wilde ontzien door het vermijden van gruwelijke taferelen met o.a. de zin 'ik zal u besparen te beschrijven hoe het bloed daar rondspatte...' Zoiets blijft je als tienjarige wel bij. Witte boterhammen en grote mokken slappe thee in een kamertje aan de overkant van de gang. Met Paaswake op je nuchtere maag het walmende wierookvat naar de andere kant van het altaar dragen en het missaal weer mee terug. Eens in de paar weken misdienen thuis bij emeritus-deken Nieveen van Dijkum die met zijn huishoudster een villa bewoonde bij het Laantje van Westdorp waar nu nieuwbouw van Ter Weel is.”

Mineke de Feijter herinnert zich dat op dezelfde gang van de kapel het foto-archief van de röntgenafdeling was. Ze is heel vaak op de zustergang geweest. Aan de straat- en zijkant waren de cellen van de nonnen-zusters. Kleine kamertjes zonder enige luxe waar de zusters sliepen. Zuster Therésienne was hoofd van de röntgenafdeling. Ze gebruikte de röntgenapparatuur ook privé, sloot dan de deur naar het actuele mappen-foto-archief af om daar haar visite te ontvangen. Als niet-katholieke radiologisch laborante op de afdeling hoefde Mineke niet deel te nemen aan de inzegening van weer een nieuw röntgenapparaat. Haar katholieke collega’s liepen wel mee achter de pastoor en het wijvat met kwast.

Gepubliceerd 26 september 2026
Link Facebook

EEN SCAPULIER
We ontvingen twee foto's van een voor- en achterkant van iets dat op een hangertje lijkt. Het enige dat de vragensteller er over kon vertellen is dat het van oma was geweest en dat ze het in haar jeugd in de omgeving van Waarde had gevonden. Of oma daar ook heeft gewoond weten we niet. Op verdere vragen krijgen we geen reactie. Toch blijft zo'n vraag intrigeren. We sturen het naar een selecte groep mensen van de Heemkundige Kring de Bevelanden.

We krijgen al snel een reactie. Het hangertje lijkt een soort pelgrimsinsigne of in ieder geval een hangertje dat reizigers bij zich droegen (en dragen). Aan de ene kant zo te zien Sint Christoffel met Jezus op zijn rug en aan de andere kant mogelijk Maria. Heel duidelijk is dat niet want de foto is ook onduidelijk.

Bas Chamuleau is roomskatholiek opgevoed en herrinnert zoiets nog uit zijn jeugd in de vijftiger jaren van de vorige eeuw. "Alle katholieke kinderen tot twaalf jaar droegen een kettingkje onder hun kleren met medailles. Er stonden afbeeldingen op; St. Jozef voor de jongens en Maria voor de meisjes. Ook waren er medailles met de afbeelding van St. Antonius". Dat is de patroonheilige van de verloren voorwerpen en de patroon tegen schipbreuk en ziekten als de pest. In katholieke kringen werd Antonius aangeroepen om zoekgeraakte zaken terug te vinden met woorden als: "Heilige Antonius, lieve sint, zorg dat ik m'n ... vind". Omdat hij in Portugal was geboren is hij de beschermheilige van dat land. In Nederland zijn enkele ziekenhuizen naar hem genoemd.

Maar er waren ook insignes van St. Christoffel, de patroonheilige van de reizigers en nog een hele rits beroepsmensen. Uit de verschillende reacties moeten we opmaken dat op deze hanger op de ene zijde de afbeelding staat van St. Christoffel, herkenbaar aan de figuur van Jezus, die hij op zijn rug draagt. Op de andere zijde staat mogelijke Maria. Chamuleau over deze hangertjes: “Ik heb hiervan nog een aantal exemplaren liggen. Ik vermoed dat het gevonden exemplaar ook zo is gebruikt. Een dergelijke hanger met christelijke medailles noemden we een scapulier.”

Ook Gerard Lepoeter uit Kapelle herkent de figuur St. Christoffel. Hij denkt dat het een pelgrimsinsigne is. “Een interessant kleinood dat herinnert aan een belangrijk item uit de Middeleeuwen. Het is opvallend dat deze insignes met de afbeelding van de H. Christoffel in deze omgeving meer dan elders zijn gevonden”. Hij verwijst daarvoor naar het boek Heilig en Profaan. Hierin staan meer dan duizend laat-middeleeuwse insignes en loodtinnen draag-speldjes in. Ze zijn de afgelopen dertig jaar met een metaaldetector uit de bodem gehaald. Het ‘heilige’ duidt op het gewijde, ontzagwekkende en afgezonderde. Het profane is het gewone, alledaagse en niet-gewijde de praktische, wereldse en routinematige handelingen van het dagelijks bestaan zonder directe religieuze betekenis. Profane insignes hebben gebruiksvoorwerpen als planten of dieren als afbeelding. Een voorbeeld hiervan is de Jacobsschelp, die het herkenningsteken is van de Camino de Santiago de Compostelo, de pelgrimstocht naar deze Spaanse stad.

Op de website de encyclopedie van Zeeland (Profane Insignes - encyclopedie van zeeland) lezen we dat vooral in het verdronken land van Zuid-Beveland veel van deze insignes zijn gevonden. De vette klei zorgt voor een goede conservering in de vochtige bodem. Vooral het verdronken dorp Valkenisse bij Waarde is een waardevolle vindplaats. En zo zijn we weer terug bij de vindplaats van het hangertje van de oma van onze vragensteller.

Foto: Het hangertje uit Waarde met de afbeelding van St. Christoffel.

Reactie van Peter Frijhoff:

Helaas zijn de foto's erg onduidelijk. Volgens mij werd op de Sint Christoffelhangers (en ook andere) het hoofd van het Goddelijk kind altijd hoger afgebeeld dan dat van de heilige. Bij afbeeldingen met Maria wordt haar hoofd hoger afgebeeld dan dat van haar zoon. Op de linkerfoto lijkt dit zo te zijn, en lijkt het hoofd voorzien van een kroon. Dan zou het dus een Mariamedaille zijn, zie voorbeeldfoto.